

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТОВНОГО НАПОВНЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОДУКТІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Постановка проблеми. Розвиток технологій протистояння в інформаційній війні зумовлює, поряд із оновленням, удосконаленням техніко-технологічної бази, необхідність якісного поліпшення змістовного наповнення інформаційних продуктів, підвищення їх конкурентоспроможності в боротьбі за аудиторію користувачів, переконливості в нейтралізації негативних інформаційних впливів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблематики, пов'язаної із вивченням реальних закономірностей розвитку технологій міждержавних інформаційних протистоянь, аж до їх найвищого рівня інтенсивності – інформаційних воєн в умовах становлення інформаційного суспільства, аналізувалися як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками. При цьому особливої уваги заслуговує розгляд змісту кібернетичної та інформаційної війни в українському конфлікті, виконаний М. Безнер та П. Робін, працівниками Центру з досліджень безпеки при Федеральній вищій технічній школі Цюриха. Значний вклад у вивчення проблеми здійснено вітчизняним науковцями, зокрема працівниками Націо-

нального інституту стратегічних досліджень, у фундаментальному монографічному дослідженні «Світова гібридна війна: український фронт». Важливі питання цієї проблеми знайшли своє місце в роботах Т. Чилачави та Н. Кереселідзе стосовно розвитку моделей інформаційної війни, В. І. Шестакова, С. В. Чернишук у зв'язку із визначенням характеристик інформаційного впливу на складові інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах інформаційного протистояння. Аналіз процесів, пов'язаних із протистоянням інформаційній агресії РФ проти України, було здійснено в циклі монографічних досліджень наукового колективу інформаційних спеціалістів НБУВ під керівництвом академіка О. С. Онищенка. Однак швидкоплинний перебіг подій в сучасних інформаційних обмінах зумовлює необхідність подальшого вивчення проблеми.

Метою статті є розгляд проблеми підвищення ефективності протистояння інформаційній агресії в контексті розвитку технологій змістовного поглиблення інформаційних продуктів.

Виклад основного матеріалу. Протистояння інформаційній агресії

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

залежить як від якості проведення організаційних та технологічних заходів із безпосередньої організації інформаційної безпеки, так і від ефективності змістовного використання інформаційних ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суспільства для цілеспрямованого впливу на свідомість усіх підпадаючих під вплив інформаційної війни громадян. Для вирішення відповідних завдань протистояння агресії насамперед необхідним є раціональне використання наявних у розпорядженні вітчизняних інформаційних структур ресурсів інформації. Для цього має постійно вдосконалюватися механізм управління цими ресурсами, технології виокремлення із загальних обсягів наявної в суспільстві інформації тих її складових, які точно, без надлишкового перевантаження, забезпечують здійснення заходів із вирішення конкретних проблем інформаційного протистояння. При цьому має бути врахований той факт, що в умовах розвитку глобальних інформаційних процесів логіка аргументування, орієнтована на певні аудиторії, традиційно об'єднані територіальною специфікою, мовними, професійними та ін. особливостями, має враховувати, крім дії традиційних вертикальних механізмів інформування, зростаючу кількість інших джерел інформаційного впливу на свідомість людей. Ця логіка має бути переконливою з урахуванням усього діючого на об'єкт впливу спектра аргументів.

Якщо раніше сприйняття окремими соціальними структурами зовнішнього інформаційного впливу без особливих складностей могло бути

вираховане з огляду на стабільні параметри основного інформаційного середовища людини, скажімо, ХХ століття: ментальні впливи оточуючого середовища, систему традиційних орієнтирів, зміст вертикальних інформаційних потоків державного функціонування – політичних, економічних, культурологічних та інших, то нині суспільство вступило в новий етап розвитку, при якому з переходом від індустріального етапу до нового, постіндустріального, з усе більшою чіткістю проявляються характерні риси інформатизаційних перетворень. «Це значить не просто розвиток способів комунікації, що існували раніше, а викликані до життя нові принципи соціальної і технологічної організації» [1], контролювати які відживає суспільство вже повною мірою не може. При цьому «соціальні комунікації є своєрідним інформаційно-комунікаційним полем глобального суспільного життя, що має соціальний характер, з'єднує всі компоненти суспільної сфери (політичні, економічні, духовні) та структурує відповідну суспільну (політичну, економічну, духовну) діяльність» [2].

Одержуючи альтернативні вертикальним, нові джерела інформаційного забезпечення, сучасна аудиторія користувачів вдосконалює свою соціальну структуру [3], оскільки сьогодні вона відображає не лише традиційну структуру суспільства, сформовану в минулому столітті, але й появу нових суспільних об'єднань з новими інтересами та законами розвитку. Такі нові утворення, «неформальні», «віртуальні», характеризуються, як це підкреслював М. Кастельс, важливими

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

культурними характеристиками. Перша з них – це цінність горизонтальної вільної комунікації. Другу дослідник визначає як «самокероване створення мережі» [4]. Таким чином, в соціальній структурі сучасного суспільства з'явилися елементи, які мають змогу забезпечуватись новою інформацією, необхідною для функціонування та розвитку і розвиватись «самокерованим» способом без традиційного адміністративного та іншого контролю держави.

У суспільному житті віртуальні, нетрадиційні соціальні об'єднання з розвитком інформатизації набувають все більшого значення, особливо активно проявляючись на вузлових етапах концентрації суспільних інтересів, як, скажімо, в період розгортання протестних акцій на Майдані, при мобілізації громадськості для прийняття суспільно важливих рішень та ін. Їх учасники, включившись в мережеве спілкування, можуть відрізнитись професійним, освітнім рівнем, іншими соціальними ознаками, але при цьому об'єднуються якимось окремим спільним захопленням, окремим напрямом інтересів, якоюсь спільною ідеєю, постійно підживлюваною мережевим спілкуванням. Таким чином нові соціальні структури адаптуються в реальну соціальну дійсність.

Оскільки віртуальні об'єднання в мережевому просторі формуються на солідарній основі колективу однодумців, циркулююча саме в цій горизонтальній мережі інформація користується найбільшим довір'ям. Тому маніпулятивні дії в такому об'єднуючому потоці інформації є дуже ефективними при впливі на цю спільноту.

Збільшення такого ефекту забезпечується комплексною дією також на інші, спільні для членів цієї єдності життєво важливі канали інформування, пов'язані з підтримкою життєвих функцій, задоволенням ментальних, культурних, оздоровчих та ін. потреб.

Слід також зауважити, що при підготовці інформаційно-аналітичних продуктів в інформаційному протистоянні українських інформаційних структур з негативними інформаційними впливами РФ має враховуватись той факт, що доступ до ресурсу протистояння матимуть і громадяни власної країни, і українські громадяни на окупованих територіях, і населення країни-агресора, і всі зацікавлені цією тематикою користувачі за межами нашої держави. Таким чином, підготовка для нейтралізації агресивної зарубіжної пропаганди в рамках інформаційної війни має ув'язуватись зі створенням інформаційних, інформаційно-аналітичних продуктів протистояння, які б задовольняли ускладнені інформаційні запити сучасної аудиторії, що стає об'єктом інформаційного впливу.

У зв'язку з цим нова Доктрина інформаційної безпеки України орієнтує інформаційних працівників на формування наративних [5], синтезованих інформаційних продуктів протистояння, що є сьогодні найбільш ефективними в інформаційній боротьбі. При цьому стратегічний наратив утверджується як «спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію» [6].

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

Використання інформаційних продуктів, підготовлених із застосуванням нарративного принципу організації, сприяє активізації емоційного фактора в інформаційно-аналітичних процесах, відбиває сприйнятну для людини багатогранність усіх відображуваних людською свідомістю процесів навколишнього світу. В порівнянні, скажімо, із системою жанрів традиційної газетної журналістики, нарративна організація матеріалу певною мірою схожа із жанром репортажу, який поєднує в собі аналітичні та інформаційні жанрові елементи з цільовим використанням емоційності.

При організації протистояння інформаційній агресії, в ході підготовки нарративних продуктів для застосування в інформаційній війні, особливе значення має вдосконалення організації використання національних інформаційних ресурсів.

Наявна система національного інформаційного виробництва при належній організації і підтримки держави на сьогодні ще має потенціал для забезпечення інформаційного виробництва з урахуванням національної специфіки України. При вдосконаленні методики підготовки нарративних продуктів важливим є необхідність дотримання оптимального структурування визначених для цього матеріалів. Виробництво нарративного ресурсу, тієї частини наявної в розпорядженні суспільства інформації, яка безпосередньо використовується у вирішенні актуальних проблем життєдіяльності, зумовлює необхідність встановлення оптимального (виходячи з призначення продукту)

співвідношення між використовуваною частиною глобальних інформаційних ресурсів, частиною суверенних ресурсів інформації і новою інформацією власного продукування. Дотримання такого співвідношення дає змогу одержати нарративний продукт з проявом національної специфіки інфотворення, врахуванням міжнародного досвіду в цих питаннях та відповідністю актуальній проблематиці.

В продуктах має знайти своє місце суверенна інформація, що відображає специфіку нашої самобутності й національної інформаційної традиції [7] і є напрацюванням всіх попередніх поколінь українського народу.

Продукти також повинні спиратися на нове вітчизняне інфотворення, що має відображати актуальні проблеми сучасності, проблеми нинішнього інформаційного протистояння, оперативно спростовувати зарубіжну дезінформацію, аргументацію противника та забезпечувати реалізацію власних завдань в рамках інформаційної війни. Однак слід зазначити, що проблема оновлення національних інформаційних ресурсів сьогодні стикається із низкою проблем:

– у цьому процесі зменшується питома вага національного наукового доробку, внаслідок недофінансування і втрати державного протекціонізму зникають всесвітньо відомі наукові школи, що були основою національної наукової діяльності, втрачається соціальний запит на вітчизняну наукову та науково-популярну інформаційну продукцію;

– слабкий рівень модернізації соціальних інформаційних комуніка-

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

цій не забезпечує належного введення в суспільний обіг аргументації, заснованої на ціннісних орієнтирах національних інформаційних ресурсів;

– держава і переважна більшість членів суспільства не встигає за глобальним розвитком інформаційних технологій і необхідністю їх освоєння в інтересах національного розвитку [8].

У нарративних продуктах має враховуватись також змістовний контент нових інформаційних ресурсів глобального інформаційного простору, корисний для національного розвитку України і такий, що може бути використаним для аргументації у нинішньому інформаційному протистоянні.

Обсяги кожної із цих основних складових інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на протистояння негативним інформаційним впливам, мають бути дозованими, підпорядкованими визначеній меті. Обґрунтування нарративного продукту має бути переконливим для всіх основних верств населення, в тому числі й для об'єднаних спільною ідеєю, але різних за рівнем сприйняття аргументації людей у віртуальних співтовариствах.

Слід зазначити, що сьогодні ефективність процесу підготовки нарративних продуктів на етапі розвитку глобальних інформаційних ресурсів значною мірою залежить від оптимальної організації можливостей використовуюваного інформаційного середовища. Структуризація цих ресурсів на нинішньому етапі їх організації відбувається насамперед по лінії групування і координації діяльності

центрів збереження інформаційних ресурсів, насамперед бібліотечних установ, архівних інституцій та потужних комплексів групування інформаційних баз, заснованих на використанні електронних інформаційних технологій. Важливим напрямом зміцнення зв'язків між ними стає розвиток електронних навігаційних інструментів.

Висновки. Таким чином, на порядку денному все більшою мірою постає проблема свідомого управління інформаційними процесами. Важливим елементом цього управління, як це підтверджується практикою розвитку інтернет-ресурсів, мають стати центри акумуляції суспільно значимої інформації і як джерело підготовки інформаційно-аналітичних продуктів для використання з метою протистояння інформаційній агресії, і як орієнтири подальшого інфотворення, ресурсу розвитку.

Водночас динамічні зміни в сучасному суспільному житті не виключають загрози втрати значення вітчизняної бібліотечної системи як основної мережі системи збереження національних інформаційних ресурсів. Ця об'єктивно невинуватена загроза зумовлена не архаїзмом бібліотеки як соціального інституту, а слабкою увагою суспільства до процесу оновлення системи цих інформаційних центрів. У той же час вже сьогодні актуалізуються суспільні потреби свідомого управління інформаційними процесами, необхідністю вдосконалення структури наявних ресурсів і визначенням суспільно значимих завдань їх оновлення. У зв'язку з цим перед бібліотеками інформаційного

Theoretical and methodological basis for ensuring information security of person, society and state

суспільства як базовими його інформаційними центрами виникають якісно нові завдання, пов'язані із необхідністю:

– професійної орієнтації в швидко зростаючих масивах електронної інформації і відборі з них необхідної для вирішення актуальних питань суспільного розвитку. Вдосконалення пошукових систем при цьому полегшує цей процес, але не може замінити здатність змістовного аналізу, яка властива лише людському мозку;

– структурної організації наявного інформаційного ресурсу під актуальні суспільні запити аж до підбору тематичних блоків інформації, необхідних для вирішення проблем розвитку, підготовки тематично організованих сукупних інформаційних продуктів для реалізації безпекових завдань, що є продуктивним при підготовці нарративних матеріалів, дистантного забезпечення користувачів необхідною інформацією;

– комплектування фондів якісною інформацією, знанням, необхідним для майбутнього, і відсіювання неякісної, шкідливої для суспільного розвитку інформації і, таким чином, створення надійного інформаційного

ресурсу протистояння негативним зарубіжним впливам на національну інфосферу.

Реалізація цих функцій має значно підняти продуктивність у сфері використання національних інформаційних ресурсів як в інтересах суспільного розвитку, так і в інтересах протистояння інформаційній агресії. Наявні тенденції розвитку нового суспільства дають підставу для прогнозу про зростаюче значення застосування якісних параметрів інформаційної сфери, еволюцію соціальної структури суспільства під трансформацію суспільних відносин. В цілому вектори розвитку нового суспільства набувають чіткості і найбільш далекоглядні дослідники за ними вже бачать ще не зовсім чіткі обриси наступного етапу розвитку – раціонального суспільства знань. Розвиток технологій комплексного застосування інформаційних ресурсів, у тому числі технологій, пов'язаних із використанням нарративних форм організації інформації, при становленні інформаційної безпеки на рівні нових суспільних викликів має торувати нові орієнтири до цього майбутнього.

Список використаних джерел

1. Иноземцев В. Л. Постиндустриальный мир Даниэла Бэлла // Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / В. Л. Иноземцев ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – С. СХХ.

2. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації / В. М. Бебик // Інформація і право. – 2011. – С. 43.

3. Соціологія : словник термінів і понять / Є. А. Біленький, М. А. Козловець, І. В. Саух, В. О. Федоренко та ін. ; за ред.

Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

Є. А. Біленького, М. А. Козловця. – К. : Кондор, 2006. – С. 233.

4. Кастельс М. Інтернет-галактика / М. Кастельс. – К. : Веклер, 2007. – С. 53.

5. <http://faqukr.ru/osvita/147404-narativ-shho-ce-take-narativni-dzherela-i-tehniki.html>.

6. <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

7. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх

інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011.

8. Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2014. – С. 10–11.

Аннотация. Определяются основные тенденции развития действенности информационно-аналитической деятельности, ориентированной на нейтрализацию внешней информационной агрессии против Украины. В контексте нынешнего этапа противостояния возрастающее внимание при этом уделяется усовершенствованию содержательных характеристик соответствующей информационной продукции, обеспечению комплексного влияния на аудиторию, углублению аргументированности в противостоянии негативному информационному влиянию.

Ключевые слова: информационное противостояние, содержание информационных процессов, социальные информационные коммуникации, нарративные материалы, суверенные информационные ресурсы, национальное инфостроение, управление информационными процессами.

Abstract. There were determined the main tendencies of the information-analytical activity effectiveness aimed at neutralization of external information aggression against Ukraine. In the context of the current stage of the confrontation, growing attention was being paid to improving the substantial characteristics of the relevant information products, ensuring the integrated effect on the audience, and argumentativeness increasing the negative informational influences confronting.

Key words: information confrontation, content of information processes, social information communications, narrative materials, sovereign information resources, national information generation, information process management.